

Tobera, Marek

"Korespondencja z Ameryki w prasie polskiej na Śląsku (1868-1900)",
Wrocław 1980 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 21/3-4, 123-124

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

polskich tamtej doby: *Soból i panna* Józefa Weyssenhoffa. Tam także drukowano w odcinkach *Wirry* Sienkiewicza (stanowiące jakby artystyczne uzasadnienie antyrewolucyjnej postawy Ligi Narodowej w latach 1905—1907), wreszcie historyczną trylogię Reymonta¹⁹.

Powyższe uwagi dotyczą tych problemów, które zostały w pracy zarysowane słabiej lub których w ogóle zabrakło. Przy jej nader szczupłej objętości trudno stawiać z tego powodu autorowi zasadniczy zarzut. Podkreślić trzeba także, iż zebrany materiał przedstawiony został rzetelnie, a ozdobą książki są doskonale dobrane cytaty, dające dobrą podstawę do uogólniających wniosków. Badacze, którzy podejmą się przedstawienia polityki SDN w okresie 1908—1915, znajdą przede wszystkim w książce cenną pomoc. Warto recenzowaną pozycję starannie studiować, gdyż znaleźć w niej można, dzięki znanej sumienności autora, drobne nawet informacje, które skonfrontowane z ogólniejszymi hipotezami dadzą podstawę do szerokich uogólnień (tak jest np. w sprawie zainteresowania dzienników problematyką Ziemi Zabranych, co znajdowało wyraz w prowadzeniu odrębnej rubryki z życia Litwy i Rusi; koresponduje to z przedstawionym ostatnio przez Romana Wapińskiego poglądem, iż rezygnacja Narodowej Demokracji z owego obszaru po 1905 r. miała charakter pozorny i taktyczny)²⁰.

Paweł Piotr Wieczorkiewicz

Korespondencja z Ameryki w prasie polskiej na Śląsku (1868—1900), Wrocław 1980, ss. 189 + 2 nlb., ilustr. 14.

Odnotowujemy ukazanie się w Ossolineum pozycji pt. *Korespondencja z Ameryki w prasie polskiej na Śląsku (1868—1900)*. Jest to wybór ogłoszonych w prasie listów emigrantów polskich ze Stanów Zjednoczonych, Argentyny, Brazylii i Chile. Adresatem były redakcje gazet lub osoby prywatne.

W zaprezentowanym wyborze znaczna część tekstów pochodzi z czasopism wydawanych przez koncern Katolika: z „Katolika”, Dodatku do „Katolika”, „Światła”, „Rodziny”, „Dziennika Śląskiego” i „Misjonarza Katolickiego”. Z innych pism wymienić należy „Gazetę Opolską”, „Gwiazdkę Cieszyńską”, „Gazetę Robotniczą”, „Zwiastuna Górnośląskiego” i jego dodatek „Równość”, „Nowiny Raciborskie” oraz „Głos Ludu Śląskiego”. Publikacja zawiera 83 pozycje; zastosowano w niej układ chronologiczny (decydowała data druku, a nie data napisania listu). Wybór i opracowanie są dziełem Danuty Piątkowskiej, wstęp napisał Adam Brożek. Listy zamieszczono w całości (z jednym wyjątkiem). W przypisach znajdziemy wyjaśnienia nieprecyzyjnych fragmentów tekstów i terminów gwarowych, a także — w tych przypadkach, w których było to możliwe — notki biograficzne. Wśród autorów listów jest kilku wybitnych działaczy polonijnych, jak ks. Wincenty Barzyński, ks. Aleksander Mathauschek (Matuszek), Jan Klupp, Stanisław Artwiński czy Erazm Jerzmanowski. Występuje także sporo nieznanymi nazwisk, nie znane jest również autorstwo niektórych listów (prasa nie podała nadawców). W *Korespondencji z Ameryki...* znajdziemy też odezwy polskich organizacji społecznych działających na wychodźstwie (np. Związku Narodowego Polskiego w USA). Jak zapewnia we Wstępie A. Brożek, prawdopodobnie udało się zapobiec zamieszczeniu

¹⁹ Dmowski wypowiedział się o niej dwukrotnie, także w nr. 134 „Gazety Warszawskiej” z 1914 r. (Kmieciak notuje jedynie artykuł pomieszczony w nr. 106).

²⁰ Por. Wapiński, *op. cit.*, s. 125.

falsyfikatów, choć nie do odtworzenia jest dziś zakres ingerencji redakcji w treść publikowanej przez nią korespondencji. Na podstawie pewnych przesłanek można przypuszczać, iż w wielu przypadkach był on znaczny.

Tematyka listów dotyczy przeważnie losów polskich emigrantów. Opisywali oni warunki swej egzystencji „za Wielką wodą”, dzielili się spostrzeżeniami o życiu społecznym, politycznym czy po prostu codziennym. Spotykamy także relacje o szczególnych zdarzeniach (skandale obyczajowe, afery kryminalne itp.) zaistniałych w najbliższym otoczeniu emigrantów, a nawet opisy przyrody. Znajdziemy też informacje o życiu społecznym i religijnym polonijnych skupisk. Wiele listów zawiera skierowane do rodaków przestrogi przed zbyt pochopną decyzją o wyjeździe. Dominuje poczucie zawodu, bardzo silne są akcenty antyemigracyjne. Tylko niewielką część korespondencji cechuje optymizm.

Pozycja Ossolineum jest cennym wyborem źródeł do dziejów emigracji polskiej i do historii prasy śląskiej drugiej połowy XIX w.

Marek Tobera

Wiesław Paweł Szymański, *„Odrodzenie” i „Twórczość” w Krakowie (1945—1950)*, Wrocław 1981, ss. 144.

O czasopismach społeczno-kulturalnych drugiej połowy lat czterdziestych naszego stulecia pisali m.in. K. Koźniewski, Z. Żabicki, J. Wegner, M. Stępień i K. Smierowska¹. W 1981 r. Ossolineum wydało pracę W. P. Szymańskiego pt. *„Odrodzenie” i „Twórczość” w Krakowie (1945—1950)*, będącą kontynuacją badań autora nad czasopismami literackimi². Na książkę składają się dwa szkice o wymienionych w tytule periodykach.

„Odrodzenie” to czasopismo otwierające dzieje prasy społeczno-literackiej w PRL. Pierwszy jego numer ukazał się 3 IX 1944 r. w Lublinie; od 25 II 1945 (nr 13) do 2 III 1947 r. (nr 118) pismo wychodziło w Krakowie. Ostatni etap dziejów „Odrodzenia” zawiera się między 9 III 1947 (nr 119) a 26 III 1950 r., gdy redakcja miała swą siedzibę w Warszawie. Inicjatorem założenia pisma był J. Borejsza (redaktor w latach 1948—1950), funkcję redaktora naczelnego w latach 1944—1948 pełnił K. Kuryluk. W piśmie publikowano poezję, opowiadania, fragmenty powieści i dramatów, krytykę artystyczną (przede wszystkim literacką), a także artykuły o aktualnej sytuacji politycznej, społecznej i kulturalnej. Zamieszczano utwory powstałe w czasie okupacji, przede wszystkim jednak powojenne, co w latach 1944—1946 miało istotne znaczenie ze względu na brak książki. Z tygodnikiem współpracowali m.in. J. Andrzejewski, K. Brandys, J. Iwaszkiewicz, J. Putrament, W. Żukrowski, K. Wyka, T. Peiper, J. Przyboś, M. Jastrun, A. Sandauer, W. Mach, T. Breza, J. Kott, C. Miłoś, T. Różewicz, J. A. Szczepański, W. Tatar-kiewicz, H. Boguszewska.

W. Szymański omówił czasy lubelsko-krakowskie „Odrodzenia”, przy czym

¹ K. Koźniewski, *Historia co tydzień. Szkice o tygodnikach społeczno-kulturalnych 1944—1950*, Warszawa 1977; Z. Żabicki, *„Kuznica” i jej program literacki*, Kraków 1966; M. Stępień, *Program literacki „Kuznicy”*, „Ruch Młodych”, 1964, nr 4; J. Wegner, *Czasopiśmiennictwo literackie lat 1945—1951*, Warszawa 1971; K. Smierowska, *Rola „Kuznicy” i „Myśli Współczesnej” w polskiej rewolucji kulturalnej w latach 1945—1948*, „Rocznik Łódzki”, 1965.

² W. P. Szymański, *Czasopisma literackie w dwudziestolecu międzywojennym*, Kraków 1970.